

КРИЗА ЕКОНОМІЧНИХ ТЕОРІЙ

Економіка вивчає не тільки сам процес створення багатства, але й природу і закони розвитку суспільних відношень, що йому сприяють. У повсякденному житті ми постійно стикаємося з проблемами, котрі мають для нас значення. Чи треба відкривати власну справу? Чи збережуться в банку накопиченні нами гроші? Чи потрібно купувати акції? У нас постійно виникає питання, що буде з нами завтра, через день, рік і т. і. Подібні знання дозволяють нам планувати майбутнє, а, отже, бути впевненими в ньому. Наші знання звичайно спираються на спостереження, факти, аналіз подій та факторів, що їх визначають, врахування минулої реальності, давніх проблем. Ми завжди прагнемо економії, яку Б. Коваль сприймає як мистецтво створення мудрих резервів на майбутнє. [4]. Як це робиться нам пояснює економіка. Проте, якщо економія існувала завжди, з часів первісної людини, то економіці ледве виповнилось три століття. Головне призначення економіки полягає в сприянні створенню багатства і задоволення потреб людини.

Джерела економічної науки можна знайти в папірусах древнього Єгипту, в древньоіндійському трактаті "Артхашастрі", законах царя Хамурапі. Цікаві факти та економічні заповіді приводяться в Біблії, є відомості про економіку в Книзі Велеса. Теоретичне осмислення економіки свого часу є в творах Арістотеля, Платона, Варрона, Піфагора, Ксенофонта та інших мислителів древності. Усі ці джерела постають передусім свідками господарського побуту наших предків, але не узагальненням економічної думки того часу. Саме поняття "економія" виникло завдяки одноіменній праці Ксенофонта, де в формі діалогу розглядались найбільш важливі правила господарської діяльності в домашньому господарстві та землеробстві.

Власне, таке тлумачення цього терміну зберігалось на протязі багатьох століть. Економічна наука, як особлива галузь людських

знань, сформувалась спочатку як політична економія, а сам цей термін вперше застосував Антуан де Монкрет'єн, розуміючи під ним зведення правил господарської діяльності.

Першим напрямом в історії економічної думки став меркантилізм, що вивчав процес обміну багатства на багатство, джерело котрого теоретики знаходили в сфері обігу, торгівлі. Основу багатства, згідно цієї теорії, складали гроші, а головним важелем їх збільшення були ціни, що покривали витрати на виробництво та приносили прибуток. Саме в надрах цього вчення виникла ідея створення кредитної системи, а її родоначальник Джо Ло став одночасно і батьком випливаючої із неї інфляції.

Акцент на виробництво зробили фізіократи, які вважали джерелом багатства сільське виробництво. Їм першим належить ідея вільної торгівлі та невтручання держави в економіку. Ф. Кене вперше обгрунтував природні чинники збалансованості в народному господарстві, а його економічні таблиці насправді стали теоретичною передумовою розробок В. Леонт'єва з міжгалузевого балансу.

Праця А. Сміта "Дослідження про природу та причини багатства народу" заклала основи класичної школи в економіці. Русійною силою економічного розвитку суспільства А. Сміт вважав приватний інтерес, котрий реалізується через взаємодію з іншими суб'єктами економічної діяльності. Збільшення багатства суспільства, таким чином, можливе лише через активізацію індивідуальної діяльності та приватного інтересу в умовах вільної конкуренції.

Саме вона дозволяє вільне пересування ресурсів суспільства, а це створює умови для їх найбільш ефективного застосування. Джерело багатств причіники цього напрямку в економічній теорії, на відміну від фізіократів, вбачали не тільки в сільському господарстві, але і в промисловості.

Суттєвий внесок в розвиток економічної теорії внесли марксистичні, головне досягнення яких полягало в розробці вчення про соціально-економічні формації, причини їх зміни, класову боротьбу, що було безпосередньо вказівкою на буличник як знаряддя самозахисту пролетаріату — головної діючої особи, на їх думку, історичного процесу. К. Маркс розробив вчення про додаткову вартість та незаперечність загибелі капіталізму.

Проте, історичний досвід засвідчив, що теорія трудової вартості, яку К. Маркс запозичив в Д. Рікардо, не підтвердила свою практич-

* Доктор економічних наук, професор кафедри економіки і управління Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова.

ну цінність, а закон вартості в цілому виявився штучним інструментом абстрактного аналізу економічних явищ. На думку Й. Шумпетера, ця теорія померла і похована назавжди.

Інша теорія К. Маркса — розширеного відтворення — по своїй сутності є абсурдною. Її схеми відтворення побудовані на умовних прикладах, на цифрах, які на думку московського фахівця В. М. Писарева, були висмоктані із пальця. [12]. Ця теорія епохи парових машин, можливо, для самого К. Маркса ніякого ідейного значення не мала, але під впливом вірного марксиста В. І. Леніна, який до того ж її “вдосконалив” в той же засіб, в радянські часи стала біблійною істиною і ніколи не підлягала сумніву. По-перше, це було практично неможливо через канонічність марксизму, а, по-друге, відсутність об’єктивної інформації про стан радянської економіки робила неможливим критичний аналіз цього вчення. Саме ця антилюдська теорія призвела до гіпертрифонованого розвитку радянської економіки зі співвідношенням в суспільному продукті між засобами виробництва і предметами споживання 80:20, і яку відомий в 80-і роки економіст В. Селюнін називав самоїдською. Вона була мілітаристською теорією мілітаризованої економіки мілітаристської держави. Протягом XX сторіччя вона мандрувала як примара по Європі, здебільшого по Східній, і — результат, як кажуть, на лице: збідніння населення майже на 1/6 частині земної кулі. Вона стала головним чинником розвалу соціалістичного табору через його неефективність та краху радянської імперії за тією ж ознакою. Наслідки її впливу до цього часу відчують усі без виключення держави, що будували свої господарські системи на її засадах. Зрозуміло, щоб втілити в життя цю теорію повинен бути відповідний механізм її реалізації. І він був знайдений у вигляді славнозвісної адміністративно-командної господарської системи управління на основі суспільної форми власності. На жаль, її помилково називали плановою, проте між ними нічого спільного немає. Відомо, що відтворювальний процес — це постійно поновлюване виробництво в послідовності його фаз: виробництво — розподіл — обмін — споживання. В адміністративно-командній системі господарювання зроблений в сфері виробництва продукт надходить до споживача через заплутану систему розподілу. Виробник не мав можливості розпоряджатися створеним продуктом, тому що фаза обміну грала підпорядковану роль, а гроші не мали великого значення. Ринковий механізм вису-

ває на перше місце фазу обміну, а фаза розподілу займає підлегле місце. За гроші на вільному ринку можна набути будь-якого товару, тобто фази обміну і розподілу збігаються. На противагу адміністративно-командній системі ознаки ринкової економіки виявляються через відповідний їй господарський механізм, який в дійсності є засобом відображення відношень власності. В свою чергу ринковий господарський механізм — це апарат впливу на економічні процеси через ринкові важелі — вартісні категорії, які конкретизуються в відповідних формах регулювання виробництва. Останні визначають організаційну структуру господарського механізму, проте, самі по собі вони не є його елементами, а лише утворюють своєрідну оболонку і характеризують його зміст. Вони відбивають різноманітні сторони управлінської діяльності, підпорядковуючись внутрішнім закономірностям у залежності від прийнятої економічної ідеології.

Ринок, як сукупність товарно-грошових відношень, — це своєрідне обертання чинників виробництва і його результатів. Якість цього обертання залежить від механізму його здійснення. Високорозвинений ринок неможливий без планового керування розвитком як окремих його елементів, так і ринкової економіки в цілому. Планування економіки — велике досягнення людства, але ним треба вміти користуватися та вживати там і тоді, де і коли це доречно. Майже усі економічно розвинуті держави у своїй практиці застосовують перспективне макроекономічне планування в різних його формах. На жаль народне господарство України до цього часу управляється в оперативному режимі без ясно окреслених перспектив. Навіть окреме підприємство не може ефективно розвиватись тільки на основі оперативного керування. В економіці окремої держави повинно бути ясно визначене майбутнє в перспективному плані, особливо в перехідний період.

В подальшому економічні теорії модифікувались у відповідності з конкретними історичними умовами.

Важливе значення для розвитку економічних теорій мало вчення Ж. — Б. Сея про фактори виробництва при обґрунтуванні динаміки економіки на перспективу. Ці ідеї отримали своє продовження в роботах Ч. Кобба, П. Дугласа, Я. Тінбергера, Р. Солоу та інших і стало джерелом найбільш авторитетних сучасних економічних концепцій.

Найвидатнішим вченням XX сторіччя стало кейнсіанство. Д. Кейнс довів можливість досягнення рівноваги в економіці при недостатній зайнятості, а для повернення до повної зайнятості необхі-

дне державне втручання в економіку головним чином через грошову та фіскальну політику. Д. Кейнс вважав, що попит — визначальний момент розвитку ринкової економіки. Він обґрунтував необхідність корегування взаємозв'язків ринкового механізму за допомогою державного макрорегулювання.

На необхідність активної економічної політики держави, як важливого моменту успішного розвитку економіки, звертав увагу Ф. Ліст. Цю тезу в значно поновленій формі розвивав Д. Кейнс. Він та його послідовники доводили, що забезпечення найбільш важливих народногосподарських результатів — реального і номінального суспільного продукту, суспільного споживання, інвестицій, експорту, імпорту, можливо не тільки впливом саморегулюючих сил ринку, але перед усім державним втручанням в господарський кругообіг. На його думку без державного впливу на макроекономіку ринковий механізм не здатний забезпечити ефективний розподіл суспільного продукту і розвиток виробничих сил. Основою кейнсіанського поступу є стратегія антициклічного глобального управління попитом.

Неокейнсіанці вважають, що циклічні господарські коливання та інфляція спричиняються змінами в сукупних видатках і пропозиції грошей. Вони виступають за активну стабілізаційну політику з переважним використанням бюджетного та податкового регулювання.

Іншою теорією, за допомогою якої була зроблена спроба на основі грошової системи довести стабільність повної зайнятості, став монетаризм. У відповідності з чим порушення економічної стабільності стало наслідком кейнсіанського втручання в економічний цикл. Грошові та фіскальні державні заходи при правильному їх застосуванні повинні забезпечити протициклічний вплив. Монетаристи вважають, що держава може керувати економічним розвитком, але тільки в відносно вузькій сфері, головним чином управляючи грошовим обігом. На противагу кейнсіанцям монетаристи визначають головним важелем впливу на динаміку цін і виробництва кількість грошей, які знаходяться в обігу. Бюджетні та податкові важелі грають при цьому другорядну роль.

Монетаристи ведуть свій родовід від кількісної теорії грошей, яку висунув більш як 200 років тому Д. Юм. Ідеї цього філософа американський економіст І. Фішер втілює у чітку формулу, згідно якої кількість грошей помножена на швидкість обігу однієї грошової одиниці повинна дорівнювати кількості товарів помноженої на

ціну. При цьому кожна з пов'язаних в цьому рівнянні величин визначається безпосередньо через три інші. При розрахунках враховуються також інші чинники, до яких монетаристи відносять платежі за борговими обов'язками, платежі, що взаємопогашаються, та інші. Саме цей закон охоплює чинники, що визначають політику підтримки матеріального і грошового збалансування економіки. Вплив грошового чинника на економіку знайшов найбільш яскраве втілення в так званій "рейганоміції". Її автор М. Фрідман спромігся зменшення грошової маси шляхом скорочення державних витрат США передусім на соціальні виплати та заробітну плату, а також збільшення оподаткування найманих робітників. При цьому одночасно були надані податкові пільги великим корпораціям. Наслідком монетаристської політики стало збільшення частки збіднілого населення за американськими стандартами, зниження інфляції та стабілізація темпів економічного зростання.

Проведення в деяких державах ортодоксальної монетаристської стабілізації, як підтвердив досвід, мало здебільшого негативний результат. Вона призвела до зниження норми накопичення, подорожчання кредитних ресурсів, зростання дефіциту бюджету та зовнішньоторгівельного балансу. Однак до цього часу монетаристський підхід є домінуючим в сучасній ринковій економіці. Оскільки згідно монетаризму кількість грошей в обігу формує загально-господарську кон'юнктуру, а зміна грошової маси впливає на економіку не відразу, то відпадає необхідність в короткостроковій грошовій політиці. На думку багатьох економістів, монетаризм має своїм наслідком збільшення часу товарного і зниження швидкості грошового обігу, порушення товарного обігу, що функціонує нормально тільки по формулі "товар-гроші-товар", в результаті чого розповсюджується практика безгрошових форм розрахунків, збільшуються видатки діяльності основної маси суб'єктів підприємництва, знижується рівень реальної заробітної плати, підвищується частка тіньової економіки. Боротьба з інфляцією підміняється боротьбою з її наслідками.

Підсумком монетаристської політики стало погіршення соціальних характеристик розвитку суспільства і спад національного виробництва. В економіках держав, що дотримувалися монетаризму, чітко окреслились шкідливі пропорції, нееластичність попиту та пропозиції, відсутність мобільності факторів цін та різнобій їх рівнів в різних сферах народного господарства, зменшення обсягів і

темів фінансування капіталовкладень. Фінансова стабілізація економіки монетаристськими методами не стала шляхом подолання кризового стану, а запропоновані урядами заходи не дали значного позитивного ефекту. Різне скорочення реальних доходів населення спонукало таке ж зменшення споживчого попиту. Звідси — затовареність підприємств при падінні виробництва, нестачі обігових засобів, скорочення ВВП та надходжень в бюджет.

В основу монетаристської теорії покладені принципи, що формують концепції межі зростання та необхідності скорочення народонаселення Землі. Перша концепція не стимулює розвиток науково-технічного прогресу, а друга, насправді є неомальтузіанською теорією. Монетаристи не проводять межі між виробничою і спекулятивною економікою.

Головною помилкою монетаристів, на думку більшості експертів, є те, що вони займаються не самою економікою і її основою — виробництвом, а грошима, які обслуговують економіку. Як підсумок цього в світовій економіці домінуючим став спекулятивний капітал: 97 % світової економіки сконцентровано в фінансовій сфері і тільки 3 % — в виробничій. Розшарування населення Землі на бідних та багатих призвело до того, що в кінці другого тисячоліття в слабкорозвинутих державах сконцентровано близько 80 % жителів. Дехто вже встиг обгрунтувати так звану теорію “золотого мільярда”, згідно якої на Землі повинен вижити один мільярд людей, звісно, із розвинутих держав, інше населення не має шансів вижити через зменшення природних ресурсів. Таким чином вирішується проблема зубожіння населення Землі: не буде ні бідних, ні голодних.

Деякі фахівці, які займалися впровадженням монетаристської системи в інших державах СНД, наприклад, член Експертної ради при Міністерстві економіки Казахстану Нефьодов А. М., дійшли до висновку, що монетаристська політика по Фрідману приводить до розвалу економіки. У міру штучного зниження кількості грошей в обігу, на думку цього економіста, збільшується термін товарного обігу, що негативно впливає на ефективність діяльності усіх господарюючих суб'єктів, які приймають участь у виробництві і реалізації, знижується швидкість грошового обігу, примусово розповсюджується практика безгрошових та “умовних” форм розрахунків, зростає розрив між грошовими і бартерно-обліковими цінами, зростають витрати діяльності основної маси суб'єктів підприємництва, а вимушене підвищення цін провокує новий виток інфляції та робить результат діяльності

підприємств менш ефективною та конкурентоспроможною. При цьому знижується реальна заробітна плата основної маси робітників через натуральну форму оплати, в більшості випадків за підвищеними цінами. Обмежуються також можливості своєчасного і в повному обсязі погашення податкових та інших платежів в бюджет. Зростає кількість навмисно збанкрутілих підприємств та вага тіньової економіки, тому що стає практично неможливо легальним чином виконати регресивно завищені фіскальні претензії держави. Нефьодов А. М. вважає, що наукова цінність формули “рівняння обміну” Фішера викликає сумнів. Зі ствердження про первинність товарного обороту і вторинність грошового обігу випливає, що величина швидкості обороту однієї грошової одиниці логічно не може визначатися кількістю грошей. Швидкість обігу грошей визначає товарообіговість. На думку цього фахівця формула Фішера є формально математично правильною, але економічно примітивною, а тому не має науково-практичного значення. Не ціни товарів визначаються кількістю грошей в обігу, а, навпаки, кількість грошей в обігу залежить від цін товарів. Відсутність безпосереднього зв'язку між загальною масою грошових знаків, які знаходяться в обігу, і товарними цінами додатково спростовує наукову спроможність механічного спрямування кількісної теорії грошей Фішера.

Нефьодов А. М. пропонує своє тлумачення формули “рівняння обміну”, а саме, кількість товару помножена на середній рівень цін рівняється кількості грошей помноженої на середню товарообіговість в днях, поділену на термін обігу грошової одиниці (в днях). Із цього випливає, що кількість грошей, яка необхідна для нормального товарного обігу, змінюється:

1. зворотньо пропорціонально середній товарообіговості;
2. прямо пропорціонально терміну обігу грошової одиниці;
3. прямо пропорціонально середньому рівню цін;
4. прямо пропорціонально кількості товарів, що реалізуються.

Питома вага наявних грошових засобів в загальній масі необхідних для обігу грошей повинна, на думку Нефьодова А. М., відповідати питомій вазі національного доходу (без накопичення) в валовому національному продукті. Попит на наявні грошові засоби прямо пропорціональний доходу населення. Нефьодов А. М. вважає, що новий формулі “рівняння обміну” повинен відповідати новий закон грошового обігу, за яким слід визначати відповідну сукупність заходів щодо усталеності

грошового обігу та матеріально-грошової збалансованості національної економіки. [9]. Зрозуміло, що така точка зору не безсумнівна, але вона ще раз підкреслює безглуздість пошуків універсальних методів державного регулювання економіки та їх копіювання.

Сучасний світ відчуває глобальну економічну катастрофу, яка неблаганно наближається. Вже зараз міжнародні ринки вражені нестабільністю та мінливістю, а фінансові кризи останнього десятиріччя, які торкнулись Азії, Росії та частково України, проявили слабкість світової валютної системи. Саме вони є витокою майбутньої системної кризи світового економічного ладу, побудованого на теорії монетаризму. Активна монетаристська політика США сприяла передусім тому, що протягом останніх 10 років склався відчутний дисбаланс між реальною і фінансовою економікою. Вона породила гігантську спекулятивну економіку, яка побудована на фіктивному капіталі, що в декілька раз перевищує обсяг світового валового продукту. Розмір спекулятивного капіталу, тобто грошового ресурсу без будь-якого товарного забезпечення, на сьогодні складає близько 300 трильйонів доларів, в той час як всесвітній валовий продукт — всього 41 трильйон доларів. Причому експансія фіктивного капіталу невинно продовжується. Соціальні наслідки такого процесу пагубні як для розвинутих країн, так і для менш процвітаючих. Неминучим є падіння рівня виробництва і зайнятості, зниження якості життя і таке інше.

Жодна з існуючих економічних теорій не дає обґрунтування саморегулюванню виникаючих проблем світової економіки на основі ринку та його законів. В загрозованих умовах, що склались нині, багато економістів спмагаються знайти вихід із небезпеки катастрофи світової економіки. До таких відноситься Л. Ларуш, який розробив свою концепцію "фізичної економіки", направленої передусім проти монетаризму. Основні ідеї фізеконіки полягають в двох постулатах. По-перше, це можливість виміру витрат праці та його результатів без послуг ринкової стихійної оцінки на основі фізичних показників, наприклад, в кіловат-годинах, по-друге, — негентропійність процесів, в тому числі соціально-економічних. Ентропійні процеси пов'язані, як відомо, з явищами розсіювання та розпаду цілого, єдиного; негентропійні ж, навпаки, характеризують концентрацію, накопичення і розвиток. Виходячи з цього економічне зростання може бути досягнуто через поліпшення якості освіти молодого покоління, активізацію фундаментальних досліджень та прискорення нау-

ково-технічного прогресу, а також розвиток приватного підприємництва як головної форми реалізації першого і другого. Ларуш вважає, щоб вийти з кризи світової економіки, куди її завела монетаристська політика МВФ, необхідно об'єднати зусилля усіх без винятку держав, а розроблена ними спільна політика повинна будуватися з перспективою не менше ніж як на 25 років. [1, 6, 7, 14].

Витоки "фізичної економіки", яку в радянські часи замовчували, а одного з її прибічників — Кузнєцова П. Г., за звернення до уряду з деякими своїми пропозиціями щодо обліку витрат матеріальних ресурсів, А. Косигін звелів помістити до психлікарні, відносять до часів Лейбніца, коли формувались сучасна уява про єдність життєвих процесів та наука термодинаміка. Відомий народоволець українського походження Подолинський С. А. свого часу звернув увагу К. Маркса про його принципову помилку щодо джерела прибуткової вартості, з якою останній погодився. Додаткова вартість, за його міркуванням, зумовлена не експлуатацією м'язових зусиль робітника, а створюється винятково сонячною енергією (за сучасними уявами через фотосинтез) і надходить до суспільства у вигляді урожаю. Зрозуміло, якби така позиція свого часу була домінуючою, "булижник" став би недоречним, а цивілізація розвивалась мабуть іншим шляхом. [11, 14].

Найвагомий внесок в розвиток цієї теорії вніс П. Г. Кузнєцов. Він відзначав, що світовий історичний процес піддається природознавчому описанню і на нього та окремі його боки можуть бути перенесені ідеї кібернетики, теорії великих систем та інших подібних дисциплін. В економіках окремих держав та світової спільноти окреслюються ознаки квазіфізичного об'єкта, що підлягає управлінню. Він розробив метод оцінки розвитку та ролі держави в світовій спільноті, яка розраховується на порівнянні фізичного розуміння частки держави в світовому виробництві. В кожній державі фінансові та енергетичні потоки повинні відповідати один одному. З огляду на це була побудована система наукового управління суспільством, визначення суспільних потреб, коефіцієнтів якості народногосподарських планів і удосконалення організацій як ступені узгодження швидкості випуску і швидкості споживання. Ідея виміру вартості в одиницях енергії (кіловат-годинах) саме і викликала роздратування А. Косигіна, який визнав Кузнєцова П. Г. божевільним, і тільки втручання президента АН СРСР звільнила його з психлікарні. Відсутність діалектичної логіки

внаслідок неузгодженості потенційно ефективних методів діалектики і соціальної практики, міркував П. Г. Кузнецов, призвела до того, що система цільового планування та управління не прижилась в радянській дійсності. [5, 10, 14]. Багато в чому погляди Л. Ларуша і П. Г. Кузнецова пересікаються, але останній на відміну від першого мав усталений світогляд.

Без сумніву, що кожна з економічних теорій намагалась знайти пояснення тим механізмам, котрі спонукають учасників господарського процесу до різноманітних вчинків, та показати, як же насправді слід організувати економіку, щоб держава стала багатою. Однак переконливої відповіді не надходило і чергова теорія потерпала поразку. За кожною економічною теорією стоїть політична точка зору та чийсь інтереси, а, відповідно, жодна з них не може бути “загальною” для всіх. Існуюча подекуди так звана “загальна економічна теорія” є штучним “витвором” професорів марксизму, які саме його і розуміють під цим терміном, а себе вони водночас віднесли до теоретиків ринкової економіки. Не роздумуючи довго, започаткували впровадження різних економік, які насправді є буржуазними теоріями, критикованими ними в радянські часи. Але чого не зробиш заради торжества науки!

Сучасні економічні теорії мають ще більш коротку перспективу, ніж вчення минулого. Але жодна з існуючих в минулому, або сучасних економічних теорій не взмозі пояснити чинники і час виникнення та припинення економічних криз, знайти шляхи виходу з них, не можуть позбавити економіку інфляції, монополізму. Вони не відповідають на питання: чому не всі біржі потерпають крах в один і той же час, а в умовах кризи не всі відчувають себе погано.

Економічні теорії минулого і сучасні будуються за одним і тим же принципом: дослідники вивчають фактичну статистику конкретного ринку, підтверджують його даними конкретної економіки та екстраполюють закономірності минулого на майбутнє. З часом вони потерпають крах, впевнюючись в тому, що ця теорія була недосконалою. І все починається спочатку. Принциповим в розробці будь-якої теорії є пошук першопричини досліджуваного явища. Коли ж в якості першопричини береться наслідок попереднього наслідку, то це ні до чого не призводить. Істини підтверджуються часом, а не авторитетами.

Суттєвою помилкою є також те, що існуючі економічні теорії не здатні визначити поворотні точки господарської динаміки та зро-

бити вибір. Отож і виходить, що, за підрахунками сучасних фахівців, через півстоліття слов'янські народи майже зникнуть, а на земній кулі будуть жити одні китайці. Насправді соціальні процеси більш складніші, ніж це уявляють собі статистици. [4, 8].

Економічні цикли усі без виключення теорії розглядають як математичне, числове повторення. Але просте доповнення покаже, що будь-який даний період не є постійно відмірюваним інтервалом, котрий в дійсності не може бути часовим проміжком через те, що природа його обумовлюється тими особливостями, які В. І. Вернадський назвав ноосферними. [3]. Чижевський О. Л. підтвердив це вивчаючи сонячні цикли та їх вплив на процеси, що відбуваються на Землі. [13]. Технічний аналіз циклів має цінність, але без змісту він нічого не вартий. Ми не живемо в математично прописаному світі, а існуємо в тісно зв'язаному з математикою довкіллі, з нерегулярною періодичністю, що відповідає стану ноосфери. Ноосферний “розклад” пов'язаний з накопиченням циклічних сил. Нетотожність періодичних циклів пояснюється їх конвергенцією з іншими, внаслідок чого їх періоди, наприклад, хвилі Кондратьєва, можуть бути скорочені або, навпаки, пролонговані в залежності від характеру циклів, що конвергуються, та їх суперпозиції. Спроби технічних аналітиків довести, що передбаченність ринків неминуче спрацює протягом декількох років, взагалі не мають під собою підстав через вплив нових довголітніх циклів. Усталеність ринків — це не результат бездіяльності в циклі, а наслідок балансу одного набору тенденціями інших.

Бажання людства звести всі свої міркування в точну математичну формулу зводиться до отримання можливості закласти її в машину і отримати відповідь, при цьому не роздумуючи і не аналізуючи факти. Але найточніші розрахунки потребують інтерпретації отриманих результатів для з'ясування наслідків, які завжди є результатом прийнятого рішення та свободи волі. Мудрі господарські рішення основані на реальності і спостереженнях, а не на теорії. Лише факти говорять правду.

Економічні теорії розробляються без врахування історичної й планетарної сутності держави та інтересів населення, безпосередньо спираючись на закони, що розробляються в цій державі. Проте існують закони, котрі управляють державами, їх зародженням, розвитком та зникненням. Економіка, як одна зі складових життєдіяльності людства, також підпорядковується цим загальним зако-

нам. Про це стверджував В. І. Вернадський в своєму ученні про ноосферу, фундаментальні закони якої впливають на все, що відбувається на Землі в просторі і часі. [2, 3]. Людство, стверджував він, "не може фізично бути від неї незалежним ні на одну хвилину". [3, с. 172]. Під ноосферою Вернадський В. І. розумів "новий стан біосфери, до якого ми, не звертаючи на це увагу, наближаємося". Біосфера переходить в нову якість — ноосферу — під впливом наукової думки та праці людини. Він вважав, що "людство, взяте в цілому, постає потужною геологічною силою". Закони ноосфери ним розглядалися "як точно встановлене емпіричне узагальнення" [3, с. 183]. При цьому, закони ноосфери по відношенню до економічних вимог, які висувають політики, посідають чільне місце. Їх неможливо скасувати, глумачити на свій погляд, ігнорувати або порушувати. Держава не може вийти з ноосфери і побудувати економіку за своїми надуманими законами. Але людство не бажає рахуватися з тим, що на нашій Землі, як частині Космосу, діють вічні, незмінні космічні закони, котрі треба виконувати. В противному разі за нехтування цими законами в відведений космічний час треба буде відповідати.

Кожне державне утворення має свою притаману тільки йому національну індивідуальність, свій життєвий цикл, підпорядкований законам і принципам ноосфери. Від цього залежать його господарські досягнення, життєвість та інші характеристики. На привеликий жаль цього не розуміють ні теоретики, ні політики. В державі неможливо побудувати економіку, яка не відповідає її національним особливостям. Проблеми економічного розвитку України полягають насамперед у тому, що їй намагаються прищепити зовсім сторонню для неї економіку без будь-якого теоретичного обґрунтування. Закони ноосфери байдужі. І якщо в державі порушуються принципи, закладені в її індивідуальній характеристиці, вона розпадається, що і сталося з Радянським Союзом..

Отже, в сучасних умовах головним завданням економічної теорії є відмова від вчень, котрі себе скомпрометували і не спроможні в перспективі формувати господарську політику. В основі теоретичних побудов економічного розвитку людства повинно лежати уявлення про фізичну природу світу і, насамперед, концепцію ноосфери. Економічна дійсність закономірна, закон — самостійна сутність і вона обумовлена. В економічній дійсності присутні регулятивність і закономірність, як прояв суспільних законів. Закони проявляються

в розмаїтті явищ і фактів. Найбільш загальними, що проявляються в усіх законах, є принципи. Якщо економічний закон відноситься до однієї якоїсь сфери економічної дійсності, то принципи виявляються скрізь і мають якості універсальності. Виходячи з цього, можна зробити висновок, що економічне регулювання в державі базується на триступінчатій системі: факти — економічні закони — принципи ноосфери. Але дослідження в цьому напрямку, на жаль, не ведуться, проте потреба в новій методології, котра б кардинально змінила начини, принципи аналізу економічних процесів, давно назріла. На питання, поставлені на початку цієї розвідки, треба вчитися шукати відповіді.

Література:

1. Ацюковский В. А. Блеск и нищета "физической экономики" Линдона Ларуша. // Экономическая газета. — 2001. — № 3.
2. Вернадский В. И. Размышления натуралиста. Пространство и время в живой и живой природе. — М.: Наука. — 1975.
3. Вернадский В. И. Начало и вечность жизни. — М.: Советская Россия, 1989.
4. Коваль Б. Время и деньги. — М.: ЦАИ, 1995.
5. Кузнецов П. Г. Смысл жизни человечества // Экономическая газета. — 2000. — № 16.
6. Ларуш Л. Семь атак на цивилизацию // Экономическая газета. — 2000. — № 25.
7. Ларуш Л. Торговля без валюты // Экономическая газета. — 2000. — № 49.
8. Маслов А. Экономика будущего или наука о том, как быть богатым. Ч. 1. Экономическая теория. — Омск, 2000.
9. Нефедов А. М. Прощай, Фридман! // Экономическая газета. — 2000. — № 48.
10. Никаноров С. П. Русский космизм // Экономическая газета. — 2001. — № 4.
11. Овсієнко В. Витоки української економічної школи // Освіта. — 2001. — № 4-5.
12. Писарев В. М. Феномены и парадоксы // Экономическая газета. — 2001. — № 19.
13. Чижевский А. Л. Земное эхо солнечных бурь. — М.: Мысль, 1976.
14. Шабаров В. Н. От либерморства — к физэкономике Кузнецова и Ларуша // Экономическая газета. — 2001. — № 1.